

*Наталія Івасик,
Ivasyk_N@i.ua
Людмила Левицька
levitskaluda@gmail.com*

Застосування масажу при бронхо-легеневих захворюваннях у дітей

Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Анотації:

У статті подано аналіз застосування масажу як засобу фізичної реабілітації в дітей із бронхо-легеневими захворюваннями. Основна мета масажу при бронхо-легеневих захворюваннях – урівноваження основних нервових процесів у ЦНС, покращення дренажної функції бронхів і всього дихального апарату, ліквідації бронхоспазму (за наявності), покращення вентиляції легень, нормалізація тону дихальних м'язів, збільшення еластичності й рухливості грудної клітки, запобігання ускладненням, посилення дії медикаментозних засобів і збільшення періоду ремісії для хронічних захворювань. *Мета статті* – проаналізувати особливості застосування масажу в дітей при бронхо-легеневих захворюваннях. *Методи дослідження* – аналіз, узагальнення, систематизація та порівняння відомостей науково-методичної літератури з питань масажу при бронхо-легеневих захворюваннях. Лікувальний масаж застосовується на всіх етапах реабілітації дітей із бронхо-легеневими захворюваннями. Методика масажу залежить від захворювання, його періоду й індивідуальних особливостей пацієнта. Перевагу надають методикам класичного та сегментарно-рефлекторного масажів, часто виконуючи їх у дренажному положенні. В усіх методиках наголошено на масажі грудної клітки чи легневих меридіанах (при точковому масажі), проте проаналізовані методики відрізняються рекомендаціями щодо вихідних положень (сидячи, лежачи на спині, лежачи на животі, у дренажному положенні) та об'ємом поверхонь, які

Наталія Івасик, Людмила Левицька. **Применение массажа при бронхо-легочных заболеваниях у детей.** В статье представлен анализ применения массажа как средства физической реабилитации у детей с бронхо-легочными заболеваниями. Основной целью массажа при бронхо-легочных заболеваниях являются уравнивание основных нервных процессов в ЦНС, улучшение дренажной функции бронхов и всего дыхательного аппарата, ликвидации бронхоспазма (при наличии), улучшение вентиляции легких, нормализация тона дыхательных мышц, увеличение эластичности и подвижности грудной клетки, предотвращения осложнений, усиление действия медикаментозных средств и увеличение периода ремиссии для хронических заболеваний. *Цель статьи* – проанализировать особенности применения массажа у детей при бронхо-легочных заболеваниях. *Методы исследования* – анализ, обобщение, систематизация и сравнение сведений научно-методической литературы по вопросам массажа при бронхо-легочных заболеваниях. Лечебный массаж применяется на всех этапах реабилитации детей с бронхо-легочными заболеваниями. Методика массажа зависит от заболевания, его периода и индивидуальных особенностей пациента. Предпочтение отдается методикам классического и сегментарно-рефлекторного массажей, часто выполняя их в дренажном положении. Во всех методиках отмечается массаж грудной клетки или легочных меридианов (при точечном массаже), однако проанализированные методики отличаются рекомендациями по исходным положениям (сидя, лежа на спине, лежа на животе, в дренажном положении) и объемам

Natalia Ivasik, Liudmyla Levytska. **Massage of Children with Bronchopulmonary Diseases.** The article analyzes the use of massage as a mean of physical rehabilitation of children with bronchopulmonary diseases. The main purpose of massage during bronchopulmonary diseases is to balance basic nervous processes in the central nervous system, to improve the drainage function of the bronchi and the entire respiratory system, to eliminate bronchospasm, to improve lungs' ventilation, to normalize tone of respiratory muscles, to increase flexibility and mobility of the chest, to prevent complications, to perform enhancement of drugs and to increase remission period for chronic diseases. *Purpose of the article* – to analyze application features of massage in children with bronchopulmonary diseases. *Methods of research – analysis,* synthesis, systematization and comparison of data of scientific and methodical literature on massage at bronchopulmonary diseases. Therapeutic massage is used at all stages of rehabilitation of children with bronchopulmonary diseases. The technique of massage depends on the disease, its period and the individual patient. Preference is given to techniques of classical and segmental-reflex massage, often performing them in the drainage position. All methods highlighted chest massage or lung meridians massage (with acupressure), but analyzed methods have different recommendations for initial positions (sitting, lying on back, lying on stomach in the drainage

додатково до грудної клітки підлягають масажу (ділянки носа й носогубного трикутника; кінцівки; непрямого масажу діафрагми та серця).

поверхностей, которые подлежат массажу дополнительно к грудной клетке (участки носа и носогубного треугольника; конечности; непрямой массаж диафрагмы и сердца).

position) and volume surfaces, in addition to the chest massage (nose and nasolabial triangle, limbs, indirect massage of the diaphragm and heart).

Ключові слова:

масаж, діти з бронхо-легеневими захворюваннями.

массаж, дети с бронхо-легочными заболеваниями.

massage, children with bronchopulmonary diseases.

Вступ. За даними МОЗ України, хвороби органів дихання серед загальної популяції в дітей є одними з найпоширеніших. Тому важливий комплексний підхід при лікуванні дітей із бронхо-легеневими патологіями. У комплексному лікуванні бронхо-легеневих патологій на сьогодні широко використовують масаж як засіб фізичної реабілітації [14], застосовуючи його як один із методів інтегративного підходу під час лікування респіраторних захворювань [19] на всіх етапах реабілітації [2; 3; 5; 6; 11–14; 16; 20]. За допомогою масажних прийомів ми впливаємо на шкіру, м'язи, тканини, а також на центральну й вегетативну нервові системи, внутрішні органи, суглоби, зв'язки [2; 3; 5; 6; 11–14]. При захворюваннях органів дихання провідним є нервово-рефлекторний механізм масажу [14].

Основна мета масажу при бронхо-легеневих захворюваннях – урівноваження основних нервових процесів у ЦНС, покращення дренажної функції бронхів і всього дихального апарату, ліквідація бронхоспазму (за наявності), покращення вентиляції легень, нормалізація тонуусу дихальних м'язів, збільшення еластичності та рухливості грудної клітки, запобігання ускладненням, посилення дії медикаментозних засобів і збільшення періоду ремісії для хронічних захворювань [2; 3; 5; 6; 11–14; 16; 21]. Однак варто не забувати, що масаж протипоказаний при гострих запальних (а також гнійних) бронхо-легеневих процесах, гострих гарячкових станах, бронхоектатичній хворобі в стадії розпаду тканин, легенево-серцевій недостатності третього ступеня, туберкульозі легень у гострій і підгострій стадіях, проникаючих пораненнях, які супроводжуються крововиливами в порожнину плеври, гемоторакс із переходом у гнійний плеврит, та загальні протипокази [2; 3; 5; 6; 16; 17].

Мета дослідження – проаналізувати особливості застосування масажу в дітей при бронхо-легеневих захворюваннях.

Матеріал і методи дослідження – аналіз, узагальнення, систематизація та порівняння відомостей науково-методичної літератури з питань масажу при бронхо-легеневих захворюваннях.

Результати дослідження. Дискусія. Проаналізувавши дані науково-методичної літератури, ми бачимо, що методика масажу залежить від захворювання, його періоду й індивідуальних особливостей пацієнта. Проте можна виділити спільні для всіх захворювань органів дихання особливості проведення масажу. Загалом найчастіше застосовують класичний і сегментарно-рефлекторний масажі.

І тут умовно можна виокремити два основні підходи. Так, одна група науковців рекомендує при захворюваннях органів дихання проводити масаж грудної клітки й ділянки носа та носогубного трикутника. При цьому вони рекомендують починати масаж у положенні лежачи на спині з ділянки носа й носогубного трикутника [14; 17]. При односторонньому ураженні – лежачи на хворому боці [14] чи на животі, але масаж починати на здоровій стороні [2].

Інша група вчених рекомендує починати масаж із положення лежачи на животі [3; 5; 11; 12], при цьому В. І. Дубровський радить також проводити масаж рук [5], а В. М. Мухін і А. А. Бирюков – кінцівок у лікарняному періоді при пневмонії [14]. Також відомі рекомендації щодо непрямого масажу діафрагми й серця [2; 3; 5; 12; 14]. Для покращення дренажної функції бронхів та відходження мокротиння ряд науковців рекомендує виконувати масаж у дренажному положенні, лежачи на животі (піднімаємо нижній кінець кушетки / або подушка / валик під живіт) [3–5; 12; 18] чи в колінно-ліктвовому положенні при ураженні нижніх ділянок легень, на здоровому боці при ураженні середніх часток легень і сидючи при верхівковій локалізації процесу [2]. Також учені наголошують на потребі масажу м'язів шиї / чи комірцевої зони [2; 3; 12; 16].

Сьогодні можна знайти в мережі Інтернет дуже багато інформації про масаж при захворюваннях органів дихання, де на перший план виходять рекомендації щодо застосування дренажного масажу. І тут хочеться звернути увагу на те, що частина вчених рекомендує застосовувати дренажний масаж за умови відсутності запального мокротиння (наприклад пневмосклерозі, відсутності запальних процесів й ін.) [4], що викликає питання про доцільність саме дренажного масажу.

При застосуванні сегментарно-рефлекторного масажу більшість науковців схиляється до того, що виконувати його потрібно в положенні або лежачи, або сидючи [13], однак на теренах Інтернет-ресурсу ми знайшли й однозначну рекомендацію щодо вихідного положення лише сидючи при масажі осіб із захворюваннями легень і плеври [19].

За наявності мокротиння в рекомендаціях та наукових публікаціях останнім часом можна побачити застосування клопф-масажу [10; 21]. Однак у цьому «модному» на сьогодні терміні приховано застосування в масажній процедурі більше від інших таких прийомів, як «перкусія» та «вібрація» грудної клітки [8; 15].

За наявності бронхоспазму Л. О. Вакуленко й співавтори рекомендують масаж робити менш інтенсивним, ніж за його відсутності [3]. А при ураженні плеври більшість науковців рекомендують приділяти увагу масажу міжреберних проміжків [2; 3; 5, 12; 11].

Також можна натрапити як у програмах фізичної реабілітації, так і окремо рекомендації про застосування точкового масажу при захворюваннях органів дихання в дітей [1; 9]. І тут ми також можемо бачити різні підходи при підборі масажних точок. Так, К. Клайн рекомендує виходити з особливостей кашлю [9] як одного з основних симптомів при бронхо-легеневих захворюваннях у дітей [7], Ю. Арешина – поєднувати су-джок-терапію з лінійним масажем, урахувавши меридіани [1].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Лікувальний масаж застосовують на всіх етапах реабілітації дітей із бронхо-легеневими захворюваннями, урахувавши особливості нозології та його періоду. Перевагу надають методикам класичного й сегментарно-рефлекторного масажів, часто виконуючи їх у дренажному положенні. В усіх методиках наголошують на масажі грудної клітки чи легеневих меридіанах (при точковому масажі), проте проаналізовані методики відрізняються рекомендаціями щодо вихідних положень та об'ємом поверхонь, що підлягають масажу.

У подальшому планується розробка рекомендації щодо застосування масажу в комплексі фізичної реабілітації в дітей із бронхолегеневими захворюваннями з урахуванням симптоматичних особливостей і характеристики кашлю як регламентуючого симптому.

Джерела та література

1. Арешина Ю. Ефективність комплексної програми фізичної реабілітації дітей із рецидивуючим бронхітом на лікарняному та післялікарняному етапах / Ю. Арешина // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Вип. 15. – Львів, 2011. – Т. 3. – С. 11–16.
2. Вакуленко Л. О. Лікувальний масаж / Л. О. Вакуленко, Г. В. Прилуцька, Д. В. Вакуленко, П. П. Прилуцький. – Тернопіль : ТДМУ, 2006. – 468 с.
3. Васичкин В. И. Большой справочник по массажу / В. И. Васичкин. – СПб. : Nevskaja kniga ; М. : Эксмо, 2004. – 448 с.
4. Дренажний масаж при пневмонії і бронхіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://diety.pp.ua/shudnennya-krasa/1796-drenazhniy-masazh-pri-pnevmoniyi-bronht.html> дата звернення : 3.03.2016
5. Дубровский В. И. Лечебный массаж / В. И. Дубровский, А. В. Дубровская. – М. : ГЭОТАР-Медиа, 2004. – 504 с.
6. Єфіменко П. Б. Техніка та методика класичного масажу / П. Б. Єфіменко. – Х. : ОВС, 2007. – 216 с.
7. Івасик Н. Обґрунтування підбору засобів фізичної реабілітації, у дітей з бронхо-легеневими захворюваннями, у комплексі протикашльової терапії / Н. Івасик // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Вип. 20. – Львів, 2016. – Т. 3, 4. – С. 30–35.
8. Капранов Н. И. Муковисцидоз – современное состояние проблемы / Н. И. Капранов // Пульмонология, 2006. – Приложение по муковисцидозу. – С. 5–11.
9. Клайн К. Китайский массаж для детей: все что нужно знать о лечении обычных детских болезней / Кайл Клайн ; пер. с англ. А. Гарькавого. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 224 с.
10. Ковтонюк М. В. Методи та методики фізичної реабілітації при неспецифічних захворюваннях

References

1. Aryeshyna, Yu. (2011). Efektyvnist' kompleksnoyi prohramy fizychnoyi reabilitatsiyi ditey iz retsydyvuyuchym bronkhitom na likarnyanomu ta pislya likarnyanomu etapakh. Moloda sportyvna nauka Ukrayiny : Zb. nauk. statey z haluzi fiz. kul'tury ta sportu. L'viv, 3, 11–16.
2. Vakulenko, L. O. (2006). Likuval'nyy masazh [Massotherapy]. Ternopil' : TDMU.
3. Vasichkin, V. I. (2004). Bol'shoj spravochnik po massazhu [Large Massage guide]. SPb.: Nevskaja kniga, Moskva : Jeksmo.
4. Drenazhnyy masazh pry pnevmoniyi i bronkhiti. Retrieved from <http://diety.pp.ua/shudnennya-krasa/1796-drenazhniy-masazh-pri-pnevmoniyi-bronht.html>
5. Dubrovskij, V. I. (2004). Lechebnyj massazh [Massotherapy]. Moskva : GJeOTAR-Media.
6. Yefimenko, P. B. (2007). Tekhnika ta metodyka klasychnoho masazhu [Technique and methodology of classical massage]. Kharkiv : OVS.
7. Ivasyk, N. (2016). Obhruntuvannya pidboru zasobiv fizychnoyi reabilitatsiyi, u ditey z bronkho-lehenevymy zakhvoryuvannyamy, u kompleksy proty kashl'ovoyi terapiyi. Moloda sportyvna nauka Ukrayiny : Zb. nauk. statey z haluzi fiz. kul'tury ta sportu. L'viv, 3, 4, 30–35.
8. Kapranov, N.I. (2006). Mukoviscidoz — sovremennoe sostojanie problemy Pul'monologija. Prilozhenie po mukoviscidozu.
9. Klajjn, K. (2004). Kitajskij masazh dlja detej: Vse chto nuzhno znat' o lechenii obychnyh detskih boleznej. Per. s angl. A. Gar'kavogo. Moskva : FAIR-PRESS.
10. Kovtonyuk, M. V. (2010). Metody ta metodyky fizychnoyi reabilitatsiyi pry nespetsyfychnykh zakhvoryuvannyakh bronkholehenevoyi systemy u ditey molodshoho shkil'noho viku [Methods and methodology of physical rehabilitation by non-specified diseases of bronchi of pupils]. Aktual'ni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z

бронхолегеневої системи у дітей молодшого шкільного віку / М. В. Ковтонюк, В. В. Кондраток // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2010. – № 7. – С. 485–493.

11. Красикова И. С. Детский массаж. Массаж и гимнастика для детей от рождения до трех лет / И. С. Красикова. – СПб. : Корона, 2000. – 320 с.

12. Куничев Л. А. Лечебный массаж / Л. А. Куничев. – 3-е изд. – Киев : Выща шк., 1987. – 296 с.

13. Методика применения сегментарного массажа при лечении пневмонии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.medmas.ru/4_sistemi/4_04.htm дата звернення : 27.01.2016

14. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник / В. М. Мухін. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 488 с.

15. Симонова О. И. Место кинезитерапии в базисном лечении хронических неспецифических заболеваний легких у детей: новые методики, ошибки и трудности / О. И. Симонова // Вопросы современной педиатрии, 2010. – № 4. – Т. 9 – С. 143–146.

16. Чабаненко С. Н. Массаж при заболеваниях органов дыхания / С. Н. Чабаненко. – М. : Виче, 2004. – 176 с.

17. Штеренгерц А. Е. Массаж для взрослых и детей / А. Е. Штеренгерц, Н. А. Белая. – Киев : Здоровья, 1994. – 384 с.

18. Fizjoterapia w chorobach układu oddechowego u dzieci [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.rehabilitacja.pl/content.php?1074-Fizjoterapia-w-chorobach-uk-adu-oddechowego-u-dzieci>. Дата звернення: 18.02.2016

19. Masaż segmentarny w chorobach płuc i opłucnej // [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.leksykonmasazu.pl/slowko/masaz-segmentarny-w-chorobach-pluc-i-oplucnej/618>. Дата звернення: 27.01.2016

20. Massage as a part of integrative rehabilitation of patients with chronic pulmonary disorders [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.scienceofmassage.com/dnn/som/journal/0903/Brochure_for_physician_pulmonary.pdf. Дата звернення: 27.01.2016

21. Müller J. Klopfmassage – Anleitung [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.helpster.de/klopfmassage-anleitung_137353. Дата звернення: 12.02.2016.

osoblyvymy potrebamy. 7, 485–493

11. Krasikova, I. S. (2000). Detskij massazh. Massazh i gimnastika dlja detej ot rozhdenija do treh let [Children' massage. Massage and gymnastics for children from birth till 3 years]. Sankt-Peterburg : Korona.

12. Kunichev, L. A. (1987). Lechebnyj massazh [Massotherapy]. 3-e uzd. Kiev : Vishhashkola.

13. Metodika primenenija segmentarnogo massazha pri lechenii pnevmonii Retrieved from http://www.medmas.ru/4_sistemi/4_04.htm

14. Mukhin, V. M. (2010). Fizychna reabilitatsiya [Physical rehabilitation]. K. : Olimp.L-ra.

15. Simonova, O. I. (2010). Mesto kineziterapii v bazisnom lechenii hronicheskikh nespecificheskikh zabojevanij legkih u detej: novye metodiki, oshibki i trudnosti [Kinesitherapy in basic treatment of chronic non-specified children' diseases of lungs: new methods, faults and hurdles]. Voprosy sovremennoj pediatrii.

16. Chabanenko, S. N. (2004). Massazh pri zabojevanijah organov dyhanija [Massage of respiratory organs]. M. : Viche.

17. Shterengerc, A. E. Massazh dlja vzroslyh i detej [Massage for adult]. N. A. (rus)

18. Fizjoterapia w chorobach układu oddechowego u dzieci. Retrieved from <http://www.rehabilitacja.pl/content.php?1074-Fizjoterapia-w-chorobach-uk-adu-oddechowego-u-dzieci>

19. Masaż segmentarny w chorobach płuc i opłucnej. Retrieved from <http://www.leksykonmasazu.pl/slowko/masaz-segmentarny-w-chorobach-pluc-i-oplucnej/618>

20. Massage as a part of integrative rehabilitation of patients with chronic pulmonary disorders. Retrieved from https://www.scienceofmassage.com/dnn/som/journal/0903/Brochure_for_physician_pulmonary.pdf

21. Müller, J. Klopfmassage – Anleitung. Rerieved from http://www.helpster.de/klopfmassage-anleitung_137353

Інформація про авторів:

Івасик Наталія; <http://orcid.org/0000-0002-0053-2854>; Ivasyk_N@i.ua; Львівський державний університет фізичної культури; вул. Костюшка, 11, м. Львів, 79007, Україна.

Левицька Людмила; <http://orcid.org/0000-0002-9358-9920>; levitskaluda@gmail.com; Львівський інститут медсестринства та лабораторної медицини ім. Андрея Крупинського; вул. Дорошенка, 70, м. Львів, 79000, Україна.

Information about the Authors:

Ivasik Natalia; <http://orcid.org/0000-0002-0053-2854>; Ivasyk_N@i.ua; Lviv State University of Physical Culture; 11 Kosciuszko Street, Lviv, 79007, Ukraine.

Levytska Liudmyla; <http://orcid.org/0000-0002-9358-9920>; levitskaluda@gmail.com; Institute of Nursing and Laboratory Medicine named after Andrei Krupynskii; 70 Doroshenko Street, Lviv, 79000, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2016 р.